

N:o 160.

Af herr **Starbäck m. fl.** om upphäfvande af 7 kap. 1 och 2 §§ strafflagen.

Enligt äldre tidens åskådning ansågos religionsbrotten vara riktade direkt mot högsta väsendet själfvt såsom målsägande och förekommo i lagarna under benämningen *crimina læsæ majestatis divinæ*. Då lagstiftningen utgick från denna synpunkt, är det gifvet, att straffet, som betraktades såsom en nödvändig satisfaktion för blickande af högsta väsendet och för användande af dess vrede och hämnd, var utomordentligt strängt. Alltifrån katolska tiden stadgades också lifsstraff för gudsförsmädelse. I en författning från Gustaf II Adolfs tid finna vi ett typiskt uttryck för denna åskådning; det heter nämligen där: »Hvilken som försmädar Herrans namn, drucken eller nykter, och blifver därtill förvunnen med tu vittnen, han skall döden dö, utan all nåd. Gör någon gäckeri och 'apospel' af gudstjänsten, bespottar Guds ord och de högvärdiga heliga sakramenten och blifver därmed beslagen, han skall — — — dömas till svärdet och executeras utan nåd». Under 1600-talet upprepades dessa eller likartade bestämmelser i flera författningar och bragtes de ock i tillämpning i praktiken. Ännu på 1700-talet (år 1706) blef en person för gudsförsmädelse, bestående däri, att han fällt vanvördiga yttranden om altarets sakrament, dömd till det straff, att sedan högra handen afhuggits samt tungan med en krok utdragits och afskurits, han skulle mista hufvudet och å båle brännas.

I 1734 års missgärningsbalk är uppsåtlig hädelse ännu belagd med dödsstraff. Efter 1734 torde dock sådant straff i praktiken aldrig hafva tillämpats för detta brott. Huru djupt rotad den uppfattningen, att hädelse utgjorde ett så svårt brott, att det borde sonas med livets förlust, ännu vid 1700-talets slut var hos den stora allmänheten, framgår

däraf, att Gustaf III, som genomdref afskaffande af dödsstraffet för ett flertal brott, icke föreslog något sådant i fråga om hädelsebrottet. I andra länder sökte man under denna upplysningsfilosofiens tid komma ifrån dödsstraffet för hädelse, utan att dock därigenom stöta massans fördomar för hufvudet, genom att förklara hädelse såsom ett uttryck för sinnesförvirring. Så stadgas i en strafflag från denna tid (Österrikiska strafflagen af 1787), att hädare icke skulle undergå något straff utan inspärras på dårhus.

I Sverige var dödsstraffet för hädelsebrott enligt lagen gällande ända till år 1865, då vår nuvarande strafflag trädde i kraft. Redan år 1832 hade föreslagits afskaffande af denna barbariska straffbestämmelse, ehuru utan framgång. Redan då framhölls, att den gamla, här ofvan angifna uppfattningen af brottets karaktär öfverallt öfvergifvits och att grunden för handlingens bestraffande icke låge i det omoraliska däri, hvilket ej borde vara föremål för statens strafflagstiftning, utan i den kränkning eller det sårande af den religiösa känslan, som hädelsen väckte hos andra.

Härmed är man inne på den uppfattning af hädelsen, som företrädes i 1864 års strafflag. Man har ansett, att staten har ett bestämdt intresse af att upprätthålla den religiösa tron och att därför hvarje afsiktlig kränkning af statens officiella religion bör, såsom innefattande en kränkning af dess medborgares religiösa öfvertygelse, beläggas med straff. Enligt ursprungliga lydelsen af sistnämnda strafflag bestraffades hädelse med straffarbete, högst i 2 år. Endast i fall af obetänksamhet eller lättsinne kunde fängelse eller böter följa därå. Under de närmast därefter följande decennierna ändrade sig emellertid uppfattningen af brottet dithän, att domstolarna tyckas hafva dragit sig för lagrummets tillämpande d. v. s. att ådöma straffarbete för hädelse. För att få till stånd en mera effektiv lag, som icke stod i strid med allmänna rättsmedvetandet, genomfördes vid 1887 års riksdag strafflindring för ifrågasvarande brott, i det straffarbetet borttogs och ett års fängelse stadgades såsom maximum. I sammanhang därmed bortföll den särskilda straffskalan för de fall, att brottet begåtts af obetänksamhet eller lättsinne, hvaremot infördes stadgande därom, att åstadkommande af allmän förargelse skulle vara en nödvändig förutsättning för straffs ådömande.

Afsikten med denna historiska redogörelse har varit att visa, huruledes uppfattningen och bestraffandet af religionsbrott under tidernas lopp undergått genomgripande förändringar och brotten totalt ändrat karaktär. Att öfverhufvud taget stadga straff för hädelse torde emellertid endast vara en reminiscens af svunna tiders barbariska åskådning. Vi se ju, huru straffen från ett ovillkorligt stadgande om livets förlust

alltmera mildrats i enlighet med rättsmedvetandets utveckling. Tiden torde emellertid nu vara mogen för »brottets» borteliminerande ur strafflagen. Få lagrum i vår strafflag torde vara så antikverade och så utdömda af den upplysta allmänna meningen i landet som just bestämmelserna om »hädelsebrottet».

I utlandets strafflagar af nyare datum finnas icke heller likartade bestämmelser. Såsom af de moderna auktoriteterna å straffrättens område framhålles, har man helt och hållet lämnat å sido handlingens egenskap att innebära en kränkning af andras religiösa känslor och gjort gällande, att straff bör drabba blott sådana handlingar, som innebära *kränkning af statsmedborgarnes religiösa frihet*. Denna princip är i den moderna straffrätten allmänt erkänd såsom riktig. För öfrigt framträder denna synpunkt fullt bestämdt redan i den franska strafflagen af år 1810, Code pénal. En sådan begränsning af religionsbrottet är strängt genomförd i Italiens nya strafflag af år 1889, och detta är desto mera anmärkningsvärdt, som Italiens katolska befolkning till största delen väl torde fanatiskt hålla fast vid kyrkans alla läror och ceremonier. I denna lag upptages icke hädelse mot Gud bland religionsbrotten, utan endast handlingar, som innebära ett störande eller hindrande af den religiösa friheten. Hvarken i Norges nya strafflag eller i det schweiziska strafflagsförslaget, som båda äro bland de nyaste i Europa och äfven i vårt land pläga framhållas såsom mönster för straffrättslig lagstiftning, förekommer hädelse mot Gud eller gäckeri med Guds ord och sakramenten såsom en straffbar handling, såvida man icke därigenom kränker andras religiösa trosfrihet.

Af straffrättsliga auktoriteter har den framstående kriminalisten professor Jaakko Forsman i Helsingfors förklarat sig hylla den moderna uppfattningen i frågan och uppträdt emot de nu gällande bestämmelsernas bibehållande. Af våra svenska straffrättsteoretici har ingen, oss veterligen, i tryck yttrat sig i ämnet.

Vid behandlingen af 1887 års lagförslag i ämnet åberopade lagutskottet ett anförande i högsta domstolen, hvilket hänförde sig till det då väckta förslaget att i lagen införa ett särskildt tillägg om gäckeri med trosläran. Detta anförande var af följande lydelse:

»Först och främst är jag öfvertygad, att för hvarje gång lagbudet tillämpades, kyrkan skulle blifva den mest lidande. Den usle smädaren, den lättsinnige gycklaren skulle af alla åt otron hemfallna, af många den fria forskningens vänner, med ett ord af ett stort antal elementer i samhället, hvilka icke kunna alldeles lämnas ur räkningen, blifva ansedd som en martyr, ehuru han enligt statens lag endast vore en

brottsling. Den dogm, med hvilken han gäckats, skulle blifva föremål för en liflig och allmän, oftast ytlig diskussion i dagliga tidningar och samkväm, en kritik, som, därest smädaren ej blifvit af den världsliga makten straffad, icke hade blifvit så liflig, ja kanske i många fall helt och hållet uteblifvit. Det skulle i de flesta fall vara att befara, att denna diskussion, förd med större beräkning och varsamhet, än den smädaren eller gycklaren användt, komme att innefatta uttalanden, ostraffbara inför den borgerliga lagen, men hvilka hos de på dogmen troende åstadkomme allvarligare, djupare och långvarigare förargelse än själfva smädelsen eller gycklet, som endast för stunden förorsakat smärta och afsky. Ett större affall från den ifrågasatta dogmen kunde häraf blifva en följd, än om smädaren öfverlämnats åt föraktet, i stället för att dragas inför världslig domstol. *Troslärans auktoritet snarare försvagas än förstärkes genom användande af världsliga straffmedel.*

Det ifrågasatta brottet är till sin karaktär mycket sväfvande. Gäckeriets föremål är trosläran. Trosläran är människans uppfattning af Gud och religionen samt därmed sammanhängande ting och förhållanden. Men huru olika är icke människors och religionssamfunds uppfattning! Är det lämpligt, att en protestant straffas af den borgerliga lagen för ett opassande yttrande rörande en katolsk dogm, mot hvilken reformationens fader från predikstolen utslungat den heliga vredens ord? Äfven själfva den ifrågavarande gärningen innebär i sig något sväfvande. Hvad den ene benämner hån och smädelse, betraktas åter af den andre allenast såsom ett opassande, ja kanske oskyldigt skämt. Mången torde vilja antaga att med gäckeri rörande heliga ting afses ett med hån och smädelse förenadt skämt. Af lagberedningens motiver framgår, att af lagberedningen åsyftas äfven det lättsinniga gycklet. I 1734 års lag skildes på smädelse, såsom mera straffbar, äfven då den skedde af obetänksamhet, och gäckeri, såsom mindre straffbart. I tider af uppjagad fanatism kan lagen, till följd af sin sväfvande beskaffenhet, komma att missbrukas.

Sedan här i Sverige år 1860 afskaffats det världsliga straffet för affall från statskyrkan och år 1864 antagits en strafflag, vid hvars författande trosläran icke ansetts vara i behof af det skydd mot angrepp, som den borgerliga kriminallagstiftningen kan erbjuda, skulle det innebära ett tillbakagående att nu stadga borgerligt straff för sådana angrepp.»

Detta yttrande torde äga full tillämplighet äfven å lagens nuvarande affattning, ty med stadgande af straff för hädelse af Gud och för gäckeri med Guds ord och sakramenten afses just, såsom 1887 års lag-

utskott också påpekar, att skydda kyrkans troslära, hvadan det föreslagna tillägget var fullständigt öfverflödigt, såsom redan i sak gällande. Enbart af denna anledning afstyrktes det af lagutskottet och blef ej heller antaget af Riksdagen.

En mycket viktig synpunkt vid pröfvande af föreliggande fråga är den, att ifrågavarande lagrum, 7 kap. 1 och 2 §§ strafflagen, lämna *straffskydd allenast åt svenska statskyrkans troslära och gudstjänst*. Alla frikyrkliga samfunds troslära (till den del den icke sammanfaller med statskyrkans) och gudstjänst äro prisgifna åt hädelsen och gäckeriet, då straff därför ej är stadgadt. Detta är nu i strid mot alla andra länders lagstiftning, där man ännu kvarstår på den äldre ståndpunkten och har straff för hädelsebrott; i dessa länder afser nämligen straffbestämmelserna såväl statskyrkans som öfriga till offentlig religionsutöfning berättigade trossamfunds troslära och gudstjänst. Man har emellertid icke någon enda gång från frikyrkligt håll hört anspråk framställas på straffskyddets utsträckande till jämväl deras trosbekännelse, och detta torde väl bäst visa, att äfven statskyrkan bör kunna skydda sig utan straffhot för angrepp på dess dogmer. Illa skulle det väl vara bestämdt med vår statskyrka, om den för sitt fortbestånd skulle anse det nödvändigt att till skydd för sina dogmer vara omgärdad med en mur af straffbestämmelser för dem, som dristade med hädelsens och gäckeriets vapen anfälla dess trossatser. Fängelsestraff torde i vår tid icke längre vara det rätta vapnet i en sådan strid på det andliga området. Man må komma ihåg, att de personer, som gjort sig skyldiga till hädelse, ofta varit ideellt anlagda människor, som handlat i det renaste uppsåt och af fullaste öfvertygelse. Trossatser böra försvaras med andliga vapen; att hota med världsliga straff kan icke, huru man än vänder saken, betraktas annat än såsom en reminiscens af svunna dagars af vidskepelse och fanatism födda kättareförföljelser mot olika tänkande. Att det sunnda rättsmedvetandet och den allmänna opinionen i stort sedt numera hylla denna uppfattning torde vara ovedersägligt. För staten kan det för öfrigt endast medföra skada att hafva en lag som strider mot allmänna rättsuppfattningen i landet och som domstolarna kanske en vacker dag anse så föråldrad, att de börja draga sig för att tillämpa densamma. Vi hörde ju häromdagen chefen för justitiedepartementet uttala, att sådant förekommer. Redan vid 1887 års riksdag gjorde dåvarande chefen för detta departement vid behandlingen af hädelsebrottet ett uttalande i sådan riktning. Han yttrade: »Staten är bättre betjänt med lagar, som motsvara rättskänslans fordringar och därför utan tvekan kunna tillämpas, än med lagar, som äro så stränga, att både åkla-

gare och domare nästan tvingas att uppsöka utvägar att undgå deras tillämpning.»

Nu kan man invända att, äfven om man hyllar den mera moderna uppfattning af »brottets» karaktär, som här ofvan antydts, eller att kränkningar af andras religiösa *frihet* böra bestraffas, så kunna ju lagrummen icke utan vidare upphävas utan måste ersättas med andra af angifvet innehåll. I detta afseende hafva vi emellertid redan bestämmelser i 11 kap. strafflagen, där det i 2 och 3 §§ stadgas straff för störande af eller åstadkommande af förargelse vid gudstjänst och sammankomst för gemensam andaktsöfning. Härmed är ju, på sätt som vederbör, straffskydd lämnadt för utöfvandet af religionen och detta afser icke blott statskyrkan utan ock andra af staten erkända trossamfund. Äfven i nyare strafflagar förekomma bestämmelser om offentligt förhånande af andras tro eller trosbekännelse, men konsekvensen af den nu rådande straffrättsliga åskådningen torde endast kräfva straff för kränkning af offentlig religionsutöfning; det är väl just därigenom som den religiösa *friheten* kränkes. Några bestämmelser utöfver hvad 11 kap. i detta afseende innehåller äro sålunda obehöfliga.

På grund af hvad sålunda anförts, få vi härmed hemställa

att Riksdagen måtte för sin del besluta att 7 kap. §§ 1 och 2 strafflagen skola upphävas.

Stockholm 26 januari 1909.

Karl Starbäck.

Knut Kjellberg.

K. G. Karlsson.

Frithiof Söderbergh.

Fr. Berglund.

Fr. E. Ahlfvengren.

G. Kronlund.

A Thylander.

Jakob Pettersson.

Oskar Berg.

Edvard Wavrinsky.

Bernt Wilson.

J. G:son Crafoord.

A. Åkerman.